
Микола Мушинка

ВОЛОДИМИР ГНАТЮК

Життя та його діяльність в галузі
фольклористики, літературознавства
та мовознавства

Видання друге, доповнене та перероблене

Тернопіль
Навчальна книга — Богдан

УДК 82-312.6
ББК 82.3(4Укр)
М93

Мушинка Микола

М93 Володимир Гнатюк. Життя та його діяльність в галузі фольклористики, літературознавства та мовознавства М. Мушинка. — Вид. 2-ге, доп. та переробл. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2012. — 384 с.

ISBN 978-966-10-2216-3

У пропонованому виданні розглянуто життя та наукову діяльність В.М. Гнатюка — українського етнографа, фольклориста, мовознавця, літературознавця, мистецтвознавця, перекладача та громадського діяча, уродженця Тернопільщини.

Для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів, викладачів, учителів-словесників, науковців.

УДК 82-312.6
ББК 82.3(4Укр)

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-10-2216-3

© Навчальна книга — Богдан,
майнові права, 2012

Володимир Гнатюк

Передмова

Книжка, яку читач тримає в руках, родилася в дуже складних і «нетрадиційних» умовах. Почав я її писати в пастушій колибі рідного села Курова у східній Словаччині, де я, будучи кандидатом наук та доктором філософії, змушений був працювати пастухом колгоспної худоби. Писати монографію я почав з ініціативи дочки Володимира Гнатюка Олександри, що жила в Парижі, котра підказала мені цю думку після виходу першої моєї книжки про її батька — *«Володимир Гнатюк і Закарпаття»* (Париж, 1975). Та коли після п'яти років (1978) райком компарії в Бардієві заборонив мені пасти худобу (мовляв, у моїй пастушій колибі в горах часто перебувають «підозрілі» люди, навіть з-за кордону, за якими органам державної безпеки важко стежити), я повернувся до сім'ї в Пряшів, де умови для наукової праці були сприятливіші, ніж у селі.

Працюючи кочегаром у котельні новопобудованого кварталу, я продовжував роботу над монографією про В. Гнатюка, користуючись понад 700 томами видань Наукового товариства ім. Шевченка у Львові, які я в 1964–65 роках офіційно спровадив із обмінного фонду Львівської наукової бібліотеки ім. Стефаніка в бібліотеку Дослідного кабінету україністики при кафедрі української мови і літератури Університету ім. П.Й. Шафарика у Пряшеві. Та коли про це довідався шеф кафедри М.Р., він заборонив бібліотекарці М.Б. позичати мені будь-яку книгу. Для мене це була справжня катастрофа. По книжки, які знаходилися в кілька десятків метрів від моєї квартири, я змушений був їздити в

У цитованому вже листі до Міністра освіти Української народної республіки П. Стебницького від 11 листопада 1918 р. він пропонує якнайшвидше розпочати видання мовознавчого журналу, першочерговим завданням якого мала би бути турбота про чистоту української мови. Обґрунтовуючи свою пропозицію, він писав: «Теперішня мова, особливо часописна, засипана такою силою усяких варваризмів, що аж тяжко читати... Особливо українська синтакса аж стогне під тягарем російської, не менше й лексики».

У цілому він позитивно оцінив появу «*Порівнюючої граматики української мови*» М. Левицького, однак відзначив у ній і ряд недоліків, наприклад, неправильне вживання в іншомовних словах *и* замість *і* у суфіксах *-іст*, *-ік*, *-ір* (соціаліст, графік).

Дуже позитивно оцінив Гнатюк і третє видання «*Української граматики для самонавчання*» того ж автора (Липськ, 1923)⁸⁸. «Книжка написана так просто і ясно, що нею може користуватися кожда людина, навіть не підготовлена до науки граматики». Зокрема позитивно рецензент оцінив факт, що автор намагається «очистити» українську мову від чужих впливів. Однак, на думку В. Гнатюка, М. Левицький пішов у цьому відношенні задалеко, вважаючи русизмами та полонізмами і чисто українські слова та форми. Цей свій закид автор документує рядом конкретних прикладів.

У статті «*Українська літературна мова і правопис*»⁸⁹ В. Гнатюк привітав появу «*Найголовніших правил українського правопису*», які видала Всеукраїнська академія наук у Києві 1921 р., але одночасно висловив жаль, що на Наддніпрянщині не всі письменники та друковані органи дотримуються цих правил. Одночасно він висловив і свої претензії до деяких правил. Наприклад, не погодився зі вживанням апострофа, написанням частки *-ся* разом з дієсловом, передачею німецького *и* та французького *и* через *ю*, дифтонга *ав* через *ау* тощо. Порівнюючи ці академічні «*Найголовніші правила українського правопису*» з правописом НТШ, він дійшов до висновку, що між ними залишилися «тільки незначні і другорядні ріжницї». У своїй рецензії В. Гнатюк знову висунув пропозицію, щоб учені, письменники та педагоги з усіх українських земель зійшлися разом на конференції

⁸⁸ ЛНВ, т. LXXXII, 1924. — С. 187-191.

⁸⁹ ЛНВ, т. LXXIX, 1903, кн. I. — С. 88-92.

і уклали правила правопису, які би стали обов'язковою нормою для шкіл, адміністрації та преси на всій українській території.

Цей заклик В. Гнатюка майже 90-літньої давності є актуальним і зараз. На двадцять першому році незалежності України науковці, письменники та поети з усіх українських земель не можуть зійтися разом на конференції та ухвалити спільні правописні норми. Чому? Мабуть, комусь вигідна така роз'єднаність!

У другій частині статті «Українська літературна мова і правопис» Гнатюк розглянув брошуру Є. Чикаленка «Про українську літературну мову» (Берлін, 1922), до якої висловив куди більше своїх претензій. Між іншим, він закинув авторові, що той у боротьбі з русизмами викинув з української мови багато давніх українських слів лише на тій підставі, що вони існують і в російській мові. На підставі фольклорних збірників та художньої літератури він довів, що такі слова, як *безграничний, пропасть, вечером, вітчизна (батьківщина), вкінці (нарешті), воздух, доброта, дохід, дрожати, дружина, зізда, цвіт, збруя* є в основному словниковому фонді української мови.

У 1922–23 рр. на сторінках «ЛНВ» В. Гнатюк опублікував серію зі 16 статей на правописні теми в циклі «В справі української правописи»⁹⁰. У вступі автор підкреслив, що головною метою його статей є підготовка ґрунту для опрацювання спільного правопису для всіх можна буде реалізувати в недалекому майбутньому, «коли настануть нормальні зносини Києва зі Львовом та іншими культурними центрами українського життя». Першочерговим завданням українського правопису мало би бути очищення української мови від чужих впливів, насамперед російського та польського.

Кожна із 16 статей присвячена одній темі і вирішує одну конкретну проблему. Значна частина настанов В. Гнатюка пізніше була узаконена в нормах українського правопису. Наприклад, послідовне вживання назви *Україна* (не *Вкраїна*), неправильність вживання *а* замість *о* в ненаголошених складах (*монастир, коровай, поганий*) та *и* замість *і* (*вибирати, вмирати, горище*), писання іншомовних запозичень, послідовне вживання звука *ф* (не *хв, х, т*), в іншомовних словах (*фабрика, фура*), неподвоювання приголосних в іншомовних словах (*сума, програма*), писання разом

⁹⁰ *ЛНВ*, т. LXXV, 1922, кн. II. — С. 173–176; т. LXXVIII, кн. VIII. — С. 164–171; т. LXXXIX, 1923, кн. II. — С. 178–182, 273–276; кн. III. — С. 273–276; т. LXXX, кн. VI. — С. 175–180; т. LXXXI, кн. IX. — С. 176–180.

Смирнов, Л. М.115, 135
 Смольська, Оксана337
 Смольський, Григорій ...16, 335-337
 Соболевський, О(лексій) .131, 194-195
 Сокальський, Б(роніслав) 136-137
 Сомаліський.....184
 Сперанський, М(ихайло) .100, 135
 Сроковський, К(онстантин) 181
 Сталін221
 Старицький, М(ихайло) ...174, 250
 Стебницький, П(етро)92-93, 214
 Стеллецький, С.240
 Степаненко, В.88
 Стефаник, Василь.....4, 16, 44, 65, 88, 145, 173, 183-184
 Стецький, Т(адей)136, 167
 Стечкін177
 Стороженко, Олекса.....162
 Стоянович, Л(юбомир)25
 Стрипський, Гядор (Ядор) 48, 77, 89, 154, 157, 228, 254
 Стрібер, Марія99
 Стріндберг, Август187
 Струк, Данило.....35, 44, 84, 150, 188, 334, 351
 Студинський, К.203
 Стшелецький, А.43
 Стшетельська, З(офія)136-137
 Сулима, М.237
 Сумцов, М(икола)18, 101-103, 232, 320

Талько-Гринцевич, Ю(ліян) 136
 Тамаш77, 200
 Тарасевський, П.88
 Тарасенко, М.27-28
 Твейн, Марк187
 Тен, І(політ)67
 Терлецький, В(олодимир) 75, 255
 Тершаковець, М.238
 Тимошенко, П. Д.210
 Тимченко, Євген191, 237
 Тіхий, Ф(рантішек) (Tichy, Frantisek) 19, 22, 35, 141, 182-183, 226, 288, 316, 332, 344-345, 357
 Тобілевич, Іван163
 Тодоров, П(етко)145, 164, 185
 Толстой, Лев66, 175-176, 179

Томашівський, С(тепан) ..71, 141, 164, 209, 238
 Томпсон, С(tit).....116
 Торбар, Осип185, 251
 Труш, І(ван)54, 164, 275, 277
 Тургенєв, Іван66, 176
 Туровський, К(азимір)136
 Туряниця347

Удзіеля (Удзеля), С(еверин) 137
 Українка, Леся65, 78, 108, 163, 169-170, 190
 Уріїл Метеор (див. Сильвай, Іван) 156
 Успенський, Г(ліб)179, 251

Фалат, І.50
 Фасмер, М(акс).....25
 Федоровський, М(ихайло)134
 Федорчук, І.237
 Федькович, Ю(рій) О(сип) 88, 158, 175, 228, 329
 Фендик, Є(вген)75, 157
 Фіндрик, Меланія99
 Фішер, А(дам)137
 Флобер, (Густав)66
 Флоринський, (Тимофій) 178
 Флявер, Еліон—
 Флямаріон, К(аміль)67
 Форман, С(таніслав) (Forman, Stanislav)233
 Фотул, Михайло46
 Франки (родина)78
 Франко, Іван.....17-18, 20, 25-26, 32, 35, 37, 40, 43-45, 47-58, 60-61, 65-66, 68, 70-72, 77-78, 88, 95, 102, 109, 122-125, 130, 132, 153, 158, 163-167, 169-172, 188-190, 209, 218-219, 228-229, 237, 250, 255, 275, 277, 286, 298, 320, 322, 329, 336, 342, 350, 364
 Франко, Ольга53
 Франко, Тарас32
 Франц Йосиф331
 Фрас, Ебергард67

Халанський, М(ихайло) 107
 Ханат158
 Хатемкін, А.109

- Хитров, І240
 Хмельовський, П(етро)182, 250
 Ходаковський, З. Д. (див. Доленга-Ходаковський)18, 31, 82, 103, 136, 332, 337
 Хотек, Карел141
 Хоткевич, Г(нат).....78-79, 167, 175
 Цамбель, С(амуель) (Czambel, Samuel) 131, 144, 182, 191, 199
 Цвіклінський, (Людвик) ..42, 185
- Ч**
 Чабиняк, Іван333, 343
 Чайковський, А.....162, 275
 Чайковський, М.204
 Чебан, С.123
 Чемберлен, Г. С.186
 Червенська, Л. Ф.237
 Червеняк, А.346
 Черемшина, (Марко)183
 Черемшинський, Остап ...8, 15-16, 29, 31-32, 46, 52, 79, 144, 293, 322, 336-337, 347, 350, 353
 Черета Спиридович233
 Черний, А(дольф)19, 139, 164, 182, 183, 226, 345
 Чехов, Антон66, 176, 178
 Чикаленко, Є.215
 Чопей, Л(аслов)75, 157, 228
 Чубинський, П(авло)18, 103
 Чучка, Ю.75
- Ш**
 Шабалевська, С.136
 Шахматов, О(лексій)19, 25, 77, 136, 165, 172, 180, 202, 231, 320
 Шевченко, Л.27
 Шевченко, Тарас4-5, 8, 17-18, 20, 23, 25, 27, 33, 36, 43-44, 47, 59, 61, 70-71, 77, 84-85, 88, 90, 92, 94-95, 125, 130, 144, 161-162, 164, 170, 184, 205, 218, 228, 237-238, 242-243, 249-250, 255, 291, 310, 320, 322-324, 326, 328, 341-342, 349, 351, 354, 357, 359-361, 363
 Шекерик(-Доників), Петро 92, 111, 121, 245
 Шекспір, (Вільям)66
 Шелепець, Й.16, 30, 192, 316, 343-344
 Шеллер, А.179, 251
 Шемета, В.237
 Шерер, Е(дмон)67
- Шерер, Марія351
 Шишманов, І(ван)144
 Шкультегі, Й(озеф)143-144, 182
 Шмідт, Рудольф187
 Шнайдер, Й(осип)132
 Шнір-Пепловський, С(таніслав) 250
 Шніцлер, Артур187
 Шопен, Ф(ридерик)181, 250
 Шробар, В(авро)185
 Штекль, А.25
 Штець, М.228
 Штібер, М.179
 Штольц200
 Шумада, Н. С.102
 Шухевич, Володимир130, 132, 248, 277
- Щ**
 Щербаківський, В(адим)18
 Щурат, В(асиль)175, 186
- Ю**
 Юзвенко, В. А.136
- Я**
 Явдик, Л.238
 Яворницький, Д(митро) ...18, 238, 253
 Яворський, Д.100
 Яворський, Ю(ліян)128, 203, 205
 Яворський95, 172
 Ягіч, В(атрослав)25, 165, 191, 202, 211, 256
 Ядор (див. Стрипський, Гядор) 48, 154, 157, 254
 Якимів, П.44
 Янів, Володимир39, 251
 Янков, В.144
 Янович158, 275
 Яношик26, 61, 64, 81, 248
 Яремка, Олекса154
 Ярошинська, Є(вгенія)163, 275
 Ясевич-Бородаєвська240
 Ясенчук, А. Ю.158, 337
 Ястребов, В(олодимир)133, 150, 248
 Ясько, М.49
 Яценко, М(ихайло)17, 28-29, 32, 34-35, 42, 44, 54-55, 57-58, 81, 93, 97-98, 100, 105-106, 111, 124, 138, 176, 180, 213, 236, 238, 243-244, 300, 315, 317, 326-327, 330-331, 344, 347, 351-353, 355
 Ящуржінський, Х(ризант).51

Зміст

Передмова Микола Мушинки.....	4
Передмова Аркадія Жуковського.....	17
ВСТУП	24
РОЗДІЛ ПЕРШИЙ	
Біографія В. Гнатюка	38
РОЗДІЛ ДРУГИЙ	
Фольклористично-етнографічна діяльність.....	97
I. Народні пісні	98
II. Звичаї та вірування	111
III. Народна демонологія	112
IV. Народна проза	115
1. Казки про тварин (байки)	117
2. Фантастично-пригодницькі казки (казки)	118
3. Соціально-побутові казки (новели)	119
4. Анекдоти (приказки)	120
5. Перекази	120
6. Легенди.....	121
7. Прислів'я та приказки.....	123
8. Сороміцький фольклор	123
V. Методика збирання та класифікація фольклору.....	124
VI. Текстологічні принципи записування й видання фольклорних матеріалів	128
VII. Історія української фольклористики та етнографії	130
VIII. Фольклор та етнографія окремих регіонів української території	131
IX. Фольклор та етнографія інших народів.....	133
РОЗДІЛ ТРЕТІЙ	
Діяльність на літературному полі	153
РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ	
Мовознавча діяльність	191
ВИСНОВКИ	235
БІБЛІОГРАФІЯ ОСНОВНИХ ПРАЦЬ В. ГНАТЮКА	242
ІЛЮСТРАЦІЇ	263

ДОДАТКИ

Перший лист Миколи Мушинки до Олександри Гнатюк.....	315
Лист-відповідь Олександри Гнатюк Миколі Мушинці.....	318
Рецензія на рукопис монографії «Володимир Гнатюк» доктора, кандидата наук Миколи Мушинки.....	319
Стежками життя з Володимиром Гнатюком.....	323
Бібліографія праць Миколи Мушинки про Володимира Гнатюка, опублікованих до 1987 року	355
Бібліографія праць Миколи Мушинки про Володимира Гнатюка, опублікованих після 1987 року ..	359
Додатки до бібліографії праць Володимира Гнатюка	362

РЕЗЮМЕ

українською мовою.....	363
французькою мовою	365
англійською мовою.....	368
німецькою мовою	371

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК	374
------------------------	-----

Навчальне видання

Микола МУШИНКА

ВОЛОДИМИР ГНАТЮК

Життя та його діяльність в галузі фольклористики, літературознавства та мовознавства

Головний редактор *Богдан Будний*
Редактор *Надія Бульчак*
Обкладинка *Володимира Басалиги*
Комп'ютерна верстка *Нелі Домарецької*

Підписано до друку 15.01.2012. Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Таймс. Умовн. друк. арк. 22,32. Умовн. фарбо-відб. 22,32.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК №370 від 21.03.2001 р.

Навчальна книга – Богдан, а/с 529, просп. С. Бандери, 34а, м.Тернопіль, 46008
тел./факс (0352) 43-00-46; 25-18-09
publishing@budny.te.ua www.bohdan-books.com

ISBN 978-966-10-2216-3

9 | 789661 | 022163 |